

Також були також виявлені особливості «Я-реального» та «Я-ідеального» у підлітків з низьким рівнем сором'язливості. Їх «Я-реальне» представлено такими рисами як енергійність, компетентність, успішність у справах, домінантність. Вони люблять давати поради, вимагають поваги до себе. «Я-ідеальне» представлено такими рисами як прямолінійність, відвертість, суворість в оцінюванні інших, здатність виявляти гнучкість і компроміс при вирішенні проблем та в конфліктних ситуаціях. Підлітки прагнуть бути дотримуватись спільної дімки з оточуючими, виявляти товариськість і теплоту у взаєминах.

Таким чином, сором'язливі підлітки, на відміну від несором'язливих, позбавлені впевненості у собі, своїх можливостях, їм важко відстоювати свою думку, тому вони часто проявляють конформізм. Їм притаманна пасивність, слабкість волі, схильність підкорюватися іншим, тривожність за дрібниці, образливість та замкненість.

Полієнко Г. О.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У XXI столітті відбулися масштабні соціальні зміни, пов'язані з проникненням у всі сфери життя інформаційних технологій. Об'єктивні цивілізаційні зміни й тенденції розвитку, характерні для світової спільноти в цілому і для України зокрема, обумовили дещо нові системи взаємодій, до яких вступає особистість у процесі життєдіяльності. У світлі цих нових соціальних умов саме поняття «особистість» передбачає визначення місця людини у новому світі, враховуючи соціально-психологічні аспекти її діяльності. Труднощі поставленої задачі обумовлені відсутністю єдиного чіткого визначення характеру суспільних змін і єдиного трактування в науці поняття «інформаційне суспільство» з тим, щоб окреслити коло соціально-психологічних проблем особистості, які пов'язані з середовищем її існування.

Метою нашої роботи є аналіз проблеми особистості, що визначилися новими умовами її перебування в інформаційному суспільстві.

За основний метод дослідження ми взяли системний аналіз суспільства, котрий враховує взаємодію всіх сфер суспільного життя як середовища перебування індивіда; дискурсивний аналіз дозволив проаналізувати тексти, присвячені проблемі особистості в інформаційному суспільстві; аналіз з позицій принципу соціального детермінізму дав можливість прослідкувати детермінуючий вплив особистості на соціальні процеси та структури.

Феномен особистості досліджується в рамках різних соціологічних та психологічних підходів (марксистський, позитивістський, фрейдистський, біхевіористський) та концепцій (Б. Скінера, З. Фрейда, А. Маслоу, С. Булера, Дж. Міда, Дж. Морено). Цікавим є доробок франкфуртської школи, представники якої намагалися дослідити в людині співвідношення загальнолюдського, соціального й індивідуального.

У ключі вивчення окресленої нами теми уточнення потребує й сам термін «інформаційне суспільство», популярність якого зросла в Україні на початку 2000-х рр.² і сьогодні викликає дискусії серед соціологів – ми його використовуємо у сучасному неklasичному розумінні, опираючись на поєднання різноманітних підходів, запропонованих в роботах Р. Арона, У. Ростоу, Д. Белла, Дж. Гелбрейта, А. Тофлера та ін.

Прихильники і захисники концепції «інформаційного суспільства» визнають наявність протиріч та неясностей в цій концепції і в її термінології, але вважають цю концепцію загалом вірною та бачать її адекватним узагальненням суспільних трансформацій у постіндустріальну епоху.

² Відповідно до рішень Всесвітнього самміту з питань інформаційного суспільства (Женевський план дій, 2003 рік), Україна мала б розробити Національну стратегію розвитку «інформаційного суспільства» та приступити до її реалізації.

Для соціології особистість є одночасно і суб'єктом і об'єктом. Природні органічні сторони існують у структурі особистості як соціально обумовлені її елементи. Адже біологічні конструкти, що входять в структуру особистості, стають соціальними й надалі існують у формі соціально-психологічних конструкт.

Соціологічний підхід до особистості робить акцент саме на її соціальних характеристиках: приналежності до певної соціальної спільноти, котра в свою чергу справляє вплив на світогляд людини, її ідеали, цінності, норми поведінки, риси характеру тощо. У той же час, відбиток на особистість справляють історичні особливості суспільства, характерними рисами якого є кардинальні зміни у відносинах між людиною і природою, між людиною і соціумом. Людина вже не пристосовується до природи, підкорюючи її, а конструє іншу природу, з якою необхідно вміло співіснувати за новими соціальними законами.

Сучасна техногенна цивілізація ускладнює проблему соціалізації і формування особистості. Соціальні умови примушують людину одночасно включатися в багатоманітність соціальних структур, що призводить до гігантських психологічних навантажень і стресів. Стиль життя людини інформаційного суспільства все менше визначається національними рисами, а все більше підпорядковується установками та стандартами інформаційного суспільства, котрі за умов відсутності легітимованих зразків для вирішення життєвих задач допомагають людині осмислити і впорядкувати своє існування. Індивіди відчують правомірність свого повсякденного досвіду, опираючись на готові схеми й моделі поведінки, навіть ототожнюючи себе з чужими сенсами та потребами.

Розгалуження інформаційного простору та збільшення його ролі у житті людей веде до формування нового життєвого простору, як цілісного поля, всередині якого знаходяться взаємодіючі між собою індивіди. Специфіка цього життєвого простору полягає в розірваності двох рівнів буття: реального й віртуального, що передбачає нові норми і ситуації існування. Інформаційні технології, що набули глобального характеру,

сприяють розгалуженню комунікацій і оформленню єдиного комунікаційного простору, зі своїми особливими законами і нормами поведінки та світосприйняття.

Отож, цілком очевидно, що суспільство, засноване на інформаційних технологіях, глобальній економіці з динамічною мобільністю ринків та індивідів, створює передумови для формування нового типу особистості з властивими їй прагненнями свободи, самовизначенні своїх духовних та світоглядних орієнтирів, урізноманітненні спектра повсякденної життєдіяльності.

Соціалізація – процес, детермінований безліччю явищ, в значній мірі мінливих з об'єктивними змінами в людському суспільстві. Кожне покоління має низку специфічних соціально-психологічних характеристик, сформованих на основі соціалізації в певну епоху з відповідними лише їй конфігураціями ціннісно-нормативного змісту інститутів і умов. Щодо цього соціалізація кожного покоління є унікальною і неповторною. Особистість, будучи «сучасником певного покоління», вбирає ці специфічні риси через включення в сучасні їй спільноти (Б. Ананьєв, В. Кольцова та ін.). У зв'язку з цим неможливо повністю передбачити змістовні особливості соціалізації кожного наступного покоління

Соціалізаційний процес нині відбувається у складному комбінованому середовищі, де особистість відчуває на собі впливи чинників різної якості та сили. Ядра культурно-типової орієнтації утворюють відносно кожної окремої особистості багатомірне середовище соціалізації. У результаті взаємодії з таким середовищем формується її цілісність. Процес соціалізації відбувається в умовах наявної нерівномірності якісних і кількісних впливів на особистість чинників різного культурного типу, комбінування їх дії, що ускладнює реальну структуру соціалізаційних процесів.

У зв'язку з виникненням інформаційного простору у якості середовища перебування сучасної людини заявила про себе нова проблема, що з'явилася як нова форма соціуму – гіперреальність, що стає новим життєвим простором особистості і розглядається нею як більш приваблива і зручна, ніж сама

реальність. Все це викликає переосмислення способу створення Я-образу в інформаційному суспільстві.

Уваги заслуговують дослідження трансформації масової свідомості, котра в інформаційному сучасному суспільстві характеризується демасифікацією засобів масової інформації і дестандартизацією культурних продуктів. Трансформації масової свідомості через децентралізацію і фрагментацію соціокультурного простору відкривають можливості для особистості формувати свої уявлення про оточуючий світ на підставі окремих його образів, концептуальних моделей, створених одномірним суспільством. А ідеї, що існують у свідомості різні і децентровані, але при цьому пов'язані між собою рамками симулятивного простору. Тому ці образи свідомості асоціюються не з реальними предметами і відносинами, а з симулякрами породженими симулятивною реальністю, що носять масовий характер. У результаті зароджується нова форма суспільної свідомості – асоціативна свідомість, у основі якої сприйняття світу через асоціативні образи сформовані інформаційним простором, що набувають масового характеру.

Діяльність виступає носієм конкретного способу взаємодії людини зі світом, з речами, з іншими людьми або комбінаціями таких способів опосередкованих знаннями, вміннями. Саме такий план діяльності забезпечує її якість, її якісну реалізацію у взаємодіях між людьми та у відносинах людини з природними і штучними речами. Носіями соціальної якості, таким чином, стають не речі, а самі особистості, оскільки виступають саме як суб'єкти взаємодії.

Зміни, що відбуваються в усіх сферах інформаційного суспільства, впливають на всі складові і хід соціалізації особистості. Трансформаційні процеси в суспільстві можна розглядати з точки зору об'єктивних змін у всіх сферах їх суб'єктивної інтерпретації, що відбуваються в тому числі й на особистісному рівні.

Ціннісні орієнтації, що інтеріоризуються і закріплюються у внутрішніх конструктах соціальної структури особистості, також зазнають природних змін. Складається ситуація, коли в

одній і тій же соціальній системі співіснують різні, часом суперечливі ціннісні орієнтації.

Таким чином, перспективи формування інформаційного суспільства в Україні пов'язані зі створенням розвинутого інформаційного середовища як сукупності технологічних, соціально-політичних, правових, економічних і соціально-культурних компонентів, факторів і умов. За таких умов особистість розглядається як складне утворення, представлене множиною Я-образів. У процесі розвитку особистості, як результату інтерактивних взаємодій, ускладнюється її структура, що може призвести до кризи ідентичності.

Проаналізувавши сутність сучасного інформаційного суспільства, осягнувши характер соціальних змін в їх безпосередньому зв'язку з трансформацією сфер життєдіяльності особистості, уможливується окреслення образу особистості нового типу, що увібрала в себе й віддзеркалює всі суспільні трансформації. Отже, створено широке поле для подальших наукових розробок проблем особистості у інформаційному суспільстві, котрі більш глибоко можуть розроблятися в рамках інтегрованого підходу.

Половець В. М.

М. А. СКОК – НАУКОВЕЦЬ ТА ОРГАНІЗАТОР НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Минув рік, як нема Миколи Андрійовича. А мені до цього часу здається, що зараз тихо відкривуться двері кімнати, в якій я понад десять років працював на психолого-педагогічному факультеті нашого університету, і зайде Микола Андрійович. Так було майже кожного дня, коли він після обходу аудиторій, в яких відбувалися заняття студентів, проходив до столу, вітався і сідав завжди на один і той же стілець, біля столу. Після традиційного «Як справи?» розпочинав спокійним і врівноваженим голосом викладати своє бачення цих справ. Він був глибоким аналітиком процесів суспільно-політичного життя і як фахівець-психолог добре знав проблеми політології,